

LYGINAMOJO TYRIMO **ATASKAITA**

EUROPOS ŽALIOJO KURSO POLITIKOS
POVEIKIS UŽIMTUMUI IR DARBO
SĄLYGOMS ENERGETIKOS, PRAMONĖS IR
TRANSPORTO SEKTORIUOSE

Co-funded by
the European Union

Turinys

Sutrumpinimai	3
Įvadas	4
Europos žaliojo kurso sistemos apžvalga	4
Pagrindiniai trims sektoriams aktualūs žaliosios pertvarkos politikos tikslai ir priemonės	4
Pagrindinės ES priemonės teisingai pertvarkai remti	6
Atrinkti duomenys apie energetikos, pramonės ir transporto sektorius tiriamose šalyse	6
Pagrindiniai darbo santykių sistemų bruožai tiriamose šalyse	7
Europos žaliojo kurso politikos poveikis verslo veiklai, užimtumui ir darbo sąlygoms	13
Trijų sektorių - energetikos, pramonės ir transporto - palyginimas	13
EŽK politikos poveikis verslo strategijoms ir sektorių reorganizacijai	13
EŽK politikos poveikis užimtumui ir darbo sąlygoms (darbo organizavimas, sveikata ir sauga)	15
Tarpsektorinės darbuotojų apklausos išvados	16
Veikla, kuria remiasi žalioji pertvarka įmonių lygmeniu	16
Žaliosios pertvarkos poveikis užimtumui ir darbo sąlygoms	16
Darbuotojų nuomonė, lūkesčiai ir poreikiai tiriamose šalyse (apklausos rezultatai)	17
Žaliosios pertvarkos suvokimas ir pačių respondentų darbo vietų perspektyvos	17
Lūkesčiai dėl teisingos pertvarkos	17
Darbuotojams teikiamos su pertvarka susijusios paramos formos	18
Darbuotojų įgūdžių peržiūra ir tobulinimas	18
Savo padėties suvokimas: informuotumas ir karjeros perspektyvos	19
Socialiniai partneriai ir žalioji pertvarka	19
Socialinių partnerių požiūris į žaliąją pertvarką	19
Socialinių partnerių veikla tiriamose šalyse	20
Socialinis dialogas ir kolektyvinės derybos teisingos pertvarkos kontekste	21
Socialinis dialogas tiriamose šalyse	21
Informavimo ir konsultavimosi procedūros tirtų šalių kolektyvinėse sutartyse	22
Kolektyvinių sutarčių nuostatos, kuriomis grindžiama teisinga pertvarka	22
Išvados – apmąstymai apie būsimą socialinio dialogo dėl žaliosios pertvarkos modelį	24

Pagrindinės išvados	24
Būsimas žaliajo socialinio dialogo modelis	24
Nuorodos:.....	26
Interneto svetainės	26

Sutrupinimai

BG	Bulgarija
KS	kolektyvinė sutartis
KD	kolektyvinės derybos
EK	Europos Komisija
EŽK	Europos žaliasis kursas
IS	Ispanija
ATLPS	apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema
ES	Europos Sąjunga
ŠESD	šiltnamio efektą sukeliančios dujos
LT	Lietuva
MK	Šiaurės Makedonija
MT	Malta
NACE	Statistinis Bendrijos ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius
DSS	darbuotojų sauga ir sveikata
PL	Lenkija
PT	Portugalija
AI	atsinaujinanti energija
AEI	atsinaujinantieji energijos ištekliai
SK	Slovakija
XS	Serbija

Išvadas

Ataskaitoje daugiausia dėmesio skiriama Europos žaliosios pertvarkos politikos poveikiui užimtumui ir darbo sąlygoms Bulgarijos, Lietuvos, Maltos, Lenkijos, Portugalijos, Slovakijos ir dviejų ES šalių kandidačių – Šiaurės Makedonijos ir Serbijos – trijuose pramonės, energetikos ir transporto sektoriuose. Šioje ataskaitoje apibendrinamos 1) atitinkamose nacionalinėse ataskaitose pateiktos išvados, pagrįstos kiekvienoje šalyje surengtais individualiais išsamiais pokalbiais su sektorių darbuotojų ir darbdavių organizacijų atstovais (ne mažiau kaip 15 nuodugnių apklausų kiekvienoje šalyje) ir kolektyvinių sutarčių nuostatų analize, ir 2) internetinės darbuotojų apklausos rezultatai, pateikiant juos iš lyginamosios perspektyvos.

Faktinis duomenų rinkimas buvo vykdomas nuo 2023 m. lapkričio iki 2024 m. gegužės (apklausa), 2024 m. vasario – 2024 m. liepos (nuodugnios apklausos). Tyrimo rezultatai turėtų būti interpretuojami atsargiai, nes dėl mažo imčių dydžio jie negali būti laikomi tipiškais tam tikroms šalims ar sektoriams.

1 lentelė Darbuotojų apklausos respondentai – imties struktūra (sektoriai ir šalys)

Energetika	Pramonė	Transportas	BG*	ES	LT*	MK	MT	PL	PT*	SK	XS	VISO
123	92	46	12	42	18	32	30	52	12	31	32	261

* pavyzdžiai, kuriems atsitiktinumo veiksnys gali turėti didžiausią poveikį

Tyrimo tikslas - pateikti socialiniams partneriams naujausią apžvalgą, kuri padėtų jiems koreguoti savo žaliosios pertvarkos strategijas ir aktyviau dalyvauti Europos socialiniame dialoge. Tai Europos Sąjungos bendrai finansuojamo projekto „GREENET Sparti, teisinga ir socialiai atsakinga žalioji pertvarka - pramonės, energetikos ir transporto sektorių atvejai“ dalis.

Europos žaliojo kurso sistemos apžvalga

Pagrindiniai trims sektoriams aktualūs žaliosios pertvarkos politikos tikslai ir priemonės

ES žaliosios pertvarkos politikos pagrindą sudaro Europos žaliasis kursas. Pagrindiniai tikslai - iki 2050 m. užtikrinti neutralumą klimato atžvilgiu ir iki 2030 m. sumažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį 55 %, palyginti su 1990 m. 2024 m. vasario mėn. EK rekomendavo sumažinti grynąjį ŠESD išmetimą ES 90 % iki 2040 m., palyginti su 1990 m. lygiu. Tai turi būti pasiekta didinant energijos iš atsinaujinančiųjų išteklių dalį ir energijos vartojimo efektyvumą, taip pat taikant naujas švarias technologijas ir pereinant prie žiedinės ekonomikos. Transporto sektoriuje iškastinį kurą vis dažniau turi pakeisti ekologiška elektros energija ir vandenilis.

EŽK tikslai:

- laip 2023 m. kovo mėn. susitarė ES, 32 % **atsinaujinančiosios energijos** (AE) dalis turi būti padidinta iki 42,5 proc. (siekis - 45 %) iki 2030 m. Metinis privalomas padidinimas 1,1 % (šildymo ir vėsinimo sektoriuje nacionaliniu lygmeniu; orientacinis tikslas - 2,1 % AE ir atliekinės šilumos bei vėsinimo centralizuoto šildymo ir vėsinimo sektoriuje; orientacinis tikslas - 1,1 % AE padidinimas **pramonėje**. Nuo 2026 m. nebus teikiama parama miško biomasei, naudojamai tik elektros energijos įrenginiuose, siekiant apsaugoti miškus.
- energijos vartojimo efektyvumo padidinimas 11,7 % iki 2030 m. (763 mln. tne suvartojamos galutinės energijos, 992,5 mln. tne suvartojamos pirminės energijos¹) - tikslas patvirtintas 2023 m.
- **transporto išmetamo ŠESD kiekio ir naujoviškų degalų naudojimo tikslai: 13 % sumažinti transporto ŠESD intensyvumą; iki 2030 m. 2,6 % atsinaujinančių H₂ ir sintetinių degalų dalis; iki 2030 m. 2,2 % siektina pažangiųjų biodegalų dalis.**
- iki 2030 m. 55 % sumažinti **lengvųjų automobilių išmetamų ŠESD kiekį** (15 % iki 2025 m.), iki 2030 m. 50 % sumažinti mikroautobusų išmetamų ŠESD kiekį (15 % iki 2025 m.), iki 2035 m. naujų lengvųjų automobilių išmetamų ŠESD kiekis būtų lygus nuliui. Privalomi tikslai, susiję su lengvųjų automobilių, mikroautobusų ir sunkiasvorių transporto priemonių elektros **įkrovimo ir vandenilio degalų papildymo infrastruktūra**.
- **jūrų transporte, laive sunaudojamos energijos ŠESD intensyvumas** (iki 2025 m. sumažinti 2 %, iki 2020 m. - 6 %, iki 2035 m. - 13 %, iki 2040 m. - 26 %, iki 2045 m. - 59 %, iki 2050 m. - 75 %).

Galingiausia ES klimato politikos priemonė yra **prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistema** (ATLPS) ir anglies dvideginio kainų nustatymas. ATLPS tikslas - iki 2030 m. sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį 61 %, palyginti su 2005 m. lygiu (mažinant metines bendro išmetamųjų teršalų kiekio ribas). ATLPS apima ŠESD išmetimą iš energetikos sektoriaus įrenginių ir daug energijos naudojančių pramonės sektorių, įskaitant naftos perdirbimo gamyklas, plieno gamyklas, geležies, aliuminio, metalų, cemento, kalkių, stiklo, keramikos, celiuliozės, popieriaus, kartono, rūgščių ir burių organinių cheminių medžiagų gamybą. Ji taip pat apima **aviacijos** išmetamą ŠESD kiekį EEE viduje ir išvykstanuosius skrydžius į Šveicariją ir Jungtinę Karalystę, o nuo 2024 m. - skrydžius į atokiausius regionus ir iš jų, taip pat **jūrų** transportą (100 % ES vidaus eismo, 50 % reisų už ES ribų, nuo 2024 m. išplėsta, kad apimtų didelių laivų (daugiau kaip 5 000 bruto tonažo) išmetamą CO₂ kiekį, neatsižvelgiant į jų vėliavą. Nuo 2027 m. ATLPS bus taikoma kelių transportui ir pastatų kurui (pajamomis bus remiami pažeidžiami namų ūkiai ir švaresnis judumas).

Kitos teisiškai sankcionuotos priemonės, be kita ko, apima lengvųjų automobilių ir mikroautobusų išmetamo CO₂ kiekio standartus, aviacijos ir jūrų transporto degalų standartus, energetikos sektoriaus išmetamo metano kiekio stebėseną ir mažinimą, efektyviai energiją ir

¹ Ankstesnis tikslas buvo 1128 Mtne pirminės energijos ir 846 Mtne galutinės energijos.

išteklius naudojančių statybinių medžiagų standartų nustatymą, su energetika susijusius mokesčius, įpareigojimą bendrovėms teikti tvarumo ataskaitas.

Siekiant užkirsti kelią nesąžiningai konkurencijai iš ES nepriklausančių šalių, kuriose klimato standartai yra mažiau griežti arba jų nėra, 2023 m. spalio mėn. buvo įvestas **anglies dvideginio išmetimo per sieną koregavimo mechanizmas** - tam tikrų į ES importuojamų prekių anglies dvideginio kainų nustatymo priemonė, kuri bus visiškai įgyvendinta nuo 2026 m.

EŽK taip pat skatinama **žiedinė ekonomika**, kuria siekiama mažinti gamtos išteklių, energijos, išmetamųjų teršalų (įskaitant ŠESD) ir atliekų naudojimą, taip pat mažinti priklausomybę nuo žaliavų (įskaitant svarbiausias medžiagas). Atitinkamos priemonės yra šios: ekologinio projektavimo taisyklės ir skaitmeniniai gaminių pasai, ES masto taisyklės dėl pakuočių, ES masto anglies dvideginio šalinimo sertifikavimas, įmonių žaliųjų teiginių reglamentavimas ir teisės taisyti gaminius užtikrinimas siekiant kovoti su planuojamu jų senėjimu, griežtesnės atliekų vežimo į ES nepriklausančias šalis taisyklės. 2023 m. priimtas naujas Baterijų reglamentas, kuriame numatyti perdirbimo efektyvumo, medžiagų panaudojimo ir perdirbto kiekio tikslai, kurie bus laipsniškai įgyvendinami nuo 2025 m.

Pagrindinės ES priemonės teisingai pertvarkai remti

Pagrindinės ES priemonės teisingai pertvarkai prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos remti yra Teisingos pertvarkos mechanizmas ir Socialinis klimato fondas. Teisingos pertvarkos mechanizmas (TPM) padeda sumažinti socialines ir ekonomines pertvarkos sąnaudas regionuose, kuriuose, kaip tikimasi, bus prarasta daugiausia darbo vietų, ir remti šiltnamio efektą sukeliančiomis dujomis taršiausių pramonės įrenginių pertvarkymą. TPM remia veiksmus, susijusius, be kita ko, su ekonomikos įvairinimu, darbo vietų kūrimu ir perkvalifikavimu. Socialinis klimato fondas bus naudojamas siekiant remti piliečius, kurie yra labiausiai pažeidžiami dėl iškastinio kuro kainų didėjimo, taikant struktūrines priemones ir investicijas, taip pat teikiant tiesioginę pajamų paramą.

Atrinkti duomenys apie energetikos, pramonės ir transporto sektorius tiriamose šalyse

Kai kurie kontekstiniai duomenys apie energetikos, pramonės ir transporto sektorius (užimtumo lygis), taip pat apie energijos vartojimo intensyvumą, energijos rūšių derinį ir išmetamą teršalų kiekį vienam gyventojui pateikti 2–6 lentelėse.

2 lentelė. Energijos intensyvumas (energijos vienetai BVP vienetai) pasirinktose šalyse (2022 m.)

	EU 27	BG	ES	LT	MT	PL	PT	SK	MK	XS
Kilogramai naftos ekvivalento (KGOE) tūkstančiui eurų, išreikšti perkamosios galios standartais (PGS)	87,70	137,87	88,74	81,30	155,57	98,27	81,03	120,06	99,71	158,57

Informacijos šaltinis: Eurostat: nrg_ind_ei

Pagrindiniai darbo santykių sistemų bruožai tiriamose šalyse

Pagrindiniai darbo santykių sistemų bruožai tiriamose šalyse

Pagrindiniai tiriamų šalių darbo santykių sistemų bruožai pateikti 7 lentelėje. Remiantis Eurofound (2022 m. p. 4) tipologija, LT, PL, MT kolektyvinių derybų sistemoms būdingos decentralizuotos, daugiausia įmonių derybos, o SK ir BG bendrovių ir sektorių lygmens derybos vyksta vienu metu ir nė viena iš jų nedominoja. PT ir ekosisteminės paslaugos derasi daugiausia sektorių lygmeniu. SK atstovauja į įmones orientuotam valdymui, o LT, PL ir BG yra šalys, turinčios į rinką orientuotą valdymą, o PT, IS ir MT pasižymi į valstybę orientuotu valdymu (plg. Eurofound 2023).

Informavimo ir konsultavimosi teisės šalyse, kurios yra ES narės, atitinka atitinkamas ES direktyvas. MK ir XS darbuotojai gali pasinaudoti savo teise į informaciją ir konsultacijas per profesines sąjungas. Visų pirma ji apima informaciją darbuotojams svarbiais klausimais, įskaitant, be kita ko, ekonominius klausimus ir darbo organizavimą.

3 lentelė. Energijos gamyba ir vartojimas pagal šaltinius, CO2 emisija vienam gyventojui tiriamose šalyse (2022^a)

	Išmetamo CO ₂ kiekis vienam gyventojui (t CO ₂)	CO ₂ išmetimo vienam gyventojui tendencija (2000-2022)	AEI dalis elektros energijos gamyboje	Didžiausi viso energijos tiekimo šaltiniai	Didžiausi vidaus energijos gamybos šaltiniai	Grynas energijos importas	Didžiausi elektros energijos gamybos šaltiniai	Didžiausi galutinio vartojimo energijos šaltiniai	Galutinio energijos suvartojimo dalis	
									Pramonė	Transportas
BG	6,625	↓1%	18.8%	31% anglis, 23% nafta	45% anglis, 33% atominė	38,0%	43% anglis, 33% atominė	39% naftos produktai, 26% elektra	27%	34%
ES	4,541	↓22%	42.7%	43% atominė, 22% gamtinės dujos	41% atominė, 30% vėjo, saulės, kt.	77,1%	23% gamtinės dujos, 22% vėjo, 20% atominė.	52% naftos produktai, 24% elektra	22%	40%
LT	3,896	↑8%	68.2%	46% nafta, 27% biokuras ir atliekos	80% biokuras ir atliekos	72,1%	42% vėjo, 17% hidro	38% naftos produktai, 18% gamtinės dujos	16%	35%
MT	3,413	↓16%	12.9%	49% nafta, 45% gamtinės dujos	94% vėjo, saulės, kt.	389,6%	85% gamtinės dujos	57% naftos produktai, 40% elektra	13%	43%
PL	7,534	↓2%	17.1%	36% anglis, 33% nafta	66% anglis	49,9%	60% anglis	39% naftos produktai, 16% elektra	20%	31%
PT	3,467	↓38%	55.5%	46% nafta, 20% gamtinės dujos	54% biokuras ir atliekos, 30% vėjo, saulės, kt.	77,7%	30% hidro, 27% vėjo	48% naftos produktai, 26% elektra	25%	35%
SK	5,125	↓24%	22.2%	27% atominė, 25% nafta	62% atominė, 25% biokuras ir atliekos	57,3%	62% atominė.	33% naftos produktai, 25% gamtinės dujos	29%	24%
MK	3,708	↓10%	24.5%	45% nafta, 32% anglis	68% anglis	63,7%	47% anglis, 23% hidro	55% naftos produktai, 27% elektra	20%	40%
XS	6,658	↑5%	22.8%	43% anglis, 27% nafta	62% anglis	45,3%	66% anglis, 26% hidro	38% naftos produktai, 25% elektra	22%	27%

Duomenų šaltinis: TATENA 2022

a – SK duomenims nuo 2023 m., išskyrus išmetamo CO₂ kiekio duomenis

4 lentelė. Energetikos sektoriuje dirbantys asmenys (skaičius) tiriamose šalyse (2022)

	EU 27 e	BG	ES	LT	MT	PL	PT	SK	MK	XS
Akmenų anglių ir lignito kasyba	105 278	c	260	0	0	84 553	0	c	c	3 677
Nevalytos naftos ir gamtinių dujų gavyba	16 559	c	c	90	0		0	c	c	1 377

Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas	1 380 000	c	44 802	12 557	c	142 184	16 161	17 584	8 143	39 136
--	-----------	---	--------	--------	---	---------	--------	--------	-------	--------

Duomenų šaltinis: Eurostat: sbs_oww_act; C – Konfidencialu, E – Apskaičiuota

5 lentelė. Užimtumas pramonėje pagal šakas (NACE) tiriamose šalyse (2022 m.): darbuotojai, dirbantys pilnu etatu – skaiči

Gamyba:	EU 27	BG	ES	LT	MT	PL	PT	SK	MK
Maisto produktai	3 504 126	70 386	398 868	36 396	2 615	410 306	88 015	35 616	16 597
Gėrimai	383 634	10 474	56 160	2 904	876	22 899	16 714	4 903	2 295
Tabako gaminiai	34 732	:	1 582	:	:	9 995	625	0	1 334
Tekstilės	430 000	10 380	41 303	8 455	331	49 927	44 308	5 054	6 273
Dėvėti drabužius	499 000	56 579	26 366	12 063	94	57 141	76 093	10 043	19 393
Oda ir susiję gaminiai	304 288	7 960	:	439	:	:	45 524	7 979	1 873
Mediena ir medienos bei kamštienos gaminiai, išskyrus baldus; dirbiniai iš šiaudų ir pynimo medžiagų	728 000	12 066	48 075	18 759	89	121 144	27 515	14 233	2 129
Popierius ir popieriaus gaminiai	570 000	8 648	47 798	5 639	240	68 680	14 141	7 362	1 376
Spausdinimas ir įrašytų laikmenų atgaminimas	400 000	7 959	44 413	3 247	1 608	44 371	12 584	4 213	2 250
Koksas ir rafinuoti naftos produktai	155 439	2 381	:	:	:	:	1 905	:	35
Chemikalai ir chemijos produktai	1 145 932	13 598	99 337	7 127	268	92 603	14 024	7 852	903
Pagrindiniai farmacijos produktai ir farmaciniai preparatai	602 502	:	53 317	:	1 285	24 860	9 838	:	2 622
Guminiai ir plastikiniai gaminiai	1 500 000	30 188	102 939	9 813	1 593	229 150	31 830	31 132	3 759
Kiti nemetalo mineraliniai produktai	1 000 000	20 094	100 264	7 489	1 248	142 650	44 170	16 481	2 873
Pagrindiniai metalai	818 653	12 832	60 254	582	108	71 440	8 790	23 070	4 229
Metalo gaminiai, išskyrus mašinas ir įrenginius	3 082 545	49 137	233 420	16 948	1 347	343 376	90 912	48 344	6 809
Kompiuteriniai, elektroniniai ir optiniai gaminiai	984 794	10 189	30 065	6 394	2 384	56 528	12 632	11 413	:
Elektros įranga	1 390 000	25 626	70 872	5 394	593	134 172	19 611	34 369	:
Niekur kitur nepriskirtos mašinos ir įrenginiai	2 820 085	32 773	114 929	6 623	518	128 281	26 192	45 016	2 306
Motorinės transporto priemonės, priekabos ir puspriekabės	2 249 515	25 127	147 971	6 374	:	206 575	41 193	74 768	:
Kita transporto įranga	680 000	6 385	49 520	6 337	13	51 230	7 865	4 562	484
Baldai	750 000	19 396	52 822	31 394	756	181 347	33 731	10 520	4 639
Kita gamyba	700 000	9 443	33 886	6 566	1 933	50 787	14 505	7 023	1 293

Duomenų šaltinis: Eurostat: sbs_oww_act; Duomenų apie Serbiją nėra.

Šakos, kuriose užimtumo lygis yra didžiausias, pažymėtos raudona spalva.

6 lentelė. Užimtumas transporto ir sandėliavimo srityje tiriamose šalyse (2022)

	Darbuotojai, dirbantys pilnu etatu- skaičius						Užimtumo dalys					
	Transportavimo s ir sandėliavimas	Sausumos transportas ir transportavimas s vamzdynais	Krovinių gabenimas s kelių transportu	Vandens transportas s	Oro transportas s	Sandėliavimo ir pagalbinė transportavimo o veikla	Transportavimas as ir sandėliavimas	Sausumos transportas ir transportavimas as vamzdynais	Krovinių gabenimas s kelių transportu	Vandens transportas s	Oro transportas s	Sandėliavimo ir pagalbinė transportavimo o veikla
EU 27	8 080 109	4 348 214	2 600 000	162 000	247 701	2 170 000	100%	54%	32%	2%	3%	27%
BG	127 815	85 161	59 060	1 263	2 158	20 348	100%	67%	46%	1%	2%	16%
ES	735 335	393 266	258 713	8 318	33 052	219 271	100%	53%	35%	1%	4%	30%
LT	145 052	117 732	102 087	1 236	558	20 782	100%	81%	70%	1%	0%	14%
MT	12 370	3 571	822	602	2 465	4 351	100%	29%	7%	5%	20%	35%
PL	725 519	497 425	404 035	2 786	6 162	136 088	100%	69%	56%	0%	1%	19%
PT	174 422	111 410	76 013	2 228	11 673	33 675	100%	64%	44%	1%	7%	19%
SK	95 490	57 923	41 890	343	346	22 982	100%	61%	44%	0%	0%	24%
MK	30 257	21 765	13 858	60	21	5 485	100%	72%	46%	0%	0%	18%

Duomenų šaltinis: Eurostat sbs_oww_act; nėra duomenų apie Serbiją.

7 lentelė. Pagrindiniai pramoninių santykių sistemų bruožai tiriamose šalyse

Šalis	Atstovavimas darbo vietoje	Atstovavimas valdybos lygmeniu	Trišalės tarybos buvimas*	Pagrindinis kolektyvinių derybų KD lygmuo	KB aprėptis ⁽¹⁾	KD aprėptis	Profesjūnų lygmuo
BG	Profesjūnų, bet įstatymai numato kito atstovo rinkimus ⁽²⁾ , darbo tarybos yra savanoriškos	Ne	Taip ⁽²⁾	įmonė	23%	30% [27.8% 2018]	20% [15.3% 2016]
IS	Darbo taryba, bet su profesjūnų pagrindiniu vaidmeniu	Taip: valstybės valdomos įmonės	Taip	Pramonė, bet pirmenybė prieš įmonių susitarimus	94%	70% [80.1% 2018]	19% [12.5% 2019]
LT	Profesjūnų arba darbo taryba, jei nėra profesjūnų	Ne	Taip	įmonė	14%	15% [7.9% 2019]	10% [7.4% 2019]
MK	Profesjūnų, nėra darbo tarybų ⁽²⁾		Taip	Tarpsektoriniai, sektorių ir įmonių lygmenys [2]	n/a	49% ^(2a)	20.2% ^(2b)
MT	Profesjūnų su kitais profesinėms sąjungoms nepriklausančių darbuotojų atstovais	Ne	Taryba su įvairiais visuomenės atstovais, įskaitant profesjūnų ir darbdavių	įmonė	30%	61% [50.1% 2016]	51% [42.9% 2019]
PL	Profesjūnų (arba darbo taryba)	Taip: (anksčiau) valstybės valdomos įmonės	Taip	įmonė	16%	10% [13.4% 2019]	15% [13.4% 2017]
PT	Profesjūnų; darbo tarybos yra retos. Darbo tarybos oficialiai derasi dėl KS, kai nėra profesjūnų	Taip: valstybės valdomos įmonės	Taryba su įvairiais visuomenės atstovais, įskaitant profesjūnų ir darbdavių	Sektorius arba pramonė	65%	92% [73.6% 2018]	19% [15.3% 2016]
SK	Profesjūnų ir darbo tarybos (Darbo tarybos yra retos ir negali derėtis dėl KS įmonės lygmeniu) ²	Taip	Taip	įmonė	14%	35% [24.4% 2015]	17% [11.3% 2018]
XS	Profesjūnų. Nėra darbo tarybų ⁽²⁾		Taip	įmonė	-	[30% 2019]	[26.1% 2014]

Šaltinis: duomenys iš ETUI: workers-participation.eu (prieiga 2022-10-17), jei nenurodyta kitaip;

* Derybų, konsultacijų ar keitimosi informacija apie socialinę ir ekonominę politiką tikslais

(1) KD aprėptis yra Eurofound (2022 m.) įvertiai, gauti iš ECS 2019;

(2) EBPO/AIAS ICTWSS duomenų bazė; a - 2017 m. duomenys; b - 2013 m. duomenys; c - 2019 m. duomenys; d - 2014 m. duomenys.

3) privatusis sektorius, įmonės, kuriose dirba 10+ darbuotojų

Europos žaliojo kurso politikos poveikis verslo veiklai, užimtumui ir darbo sąlygoms

Trijų sektorių - energetikos, pramonės ir transporto - palyginimas

Nuodugni sektorių, profesinių sąjungų ir darbdavių organizacijų atstovų bei energetikos, pramonės ir transporto sektoriaus darbdavių apklausa leido susipažinti su toliau apibendrintai aprašomais iššūkiais ir pokyčiais, susijusiais su Europos žaliojo kurso politika.

EŽK politikos poveikis verslo strategijoms ir sektorių reorganizacijai

Pagrindinis **energetikos sektoriaus** rūpestis yra *energetikos sistemos ir energijos tiekimo saugumas*, o energetikos krizės sąlygomis - *ir energetinė nepriklausomybė*. Energetikos įmonių strategijos apima AEI pajėgumų plėtrą, įskaitant naujus įrenginius (kai kurie iš jų turi būti įrengti buvusiose kasybos vietose), taip pat esamų įrenginių pertvarkymą (pvz., nuo iškastinio kuro prie biokuro), taip pat infrastruktūros (elektros linijų ir energijos saugyklų) modernizavimą ir plėtrą. Prioritetas - užtikrinti nuolatinį energijos tiekimą už priimtina kainą, todėl, siekiant stabilizuoti energetikos sistemas, tikimasi, kad iškastinio kuro naudojimas bus tęsiamas, nors ir mažės (pvz., BG, PL, SK). Lenkijoje branduolinė energija pakeis akmens anglį, o pirmoji AE bus pastatyta 2030-aisiais. Dėl energetikos krizių pastebėtas tam tikras grįžimas prie tradicinių energijos šaltinių (pvz., MK). Lygiagrečiai sektorius keitėsi dėl automatizacijos ir skaitmeninimo (ES). Pagrindiniai iššūkiai - *didėjančios CO₂ sąnaudos* ir kartu *didelis investicijų poreikis*, todėl įmonės stebi savo anglies pėdsaką ir daugiausia dėmesio skiria ekonomiškumui. Anglies kasybos sektorius susiduria su galutiniu laipsnišku atsisakymu ir pradėjo mažinti darbuotojų skaičių.

Pagrindinis **pramonės sektoriaus** įmonių rūpestis - išsaugoti *konkurencingumą* didėjant CO₂ sąnaudoms ir esant *brangių investicijų poreikiui* siekiant sumažinti anglies dvideginio kiekį (taip pat atsižvelgiant į pramonės 4.0 revoliucijos keliamus iššūkius). Gamybos sektoriui CO₂ sąnaudos turi įtakos tiek dėl *technologinių procesų* metu išmetamų teršalų, tiek dėl to, kad prisideda prie *aukštų energijos kainų*, kai energija daugiausia gaminama iš anglies (kaip PL). Siekdamos sumažinti su energijos vartojimu susijusį anglies dvideginio pėdsaką, įmonės linkusios kurti ir valdyti savo AEI (BG, PL, MT, XS) arba naudoti alternatyvius degalus (MT, ES), arba užmegzti partnerystės ryšius su žaliosios energijos gamintojais (PL). Jos taip pat taiko *energijos vartojimo efektyvumo* priemones (BG, ES, LT). Norėdamos dekarbonizuoti gamybą, įmonės turi keisti procesus, taikyti švaresnes technologijas ir mažiau taršias medžiagas, o tai susiję su didelėmis išlaidomis. Vis daugiau įmonių savo verslo modelius perorientuoja į *žiedinę ekonomiką*, todėl didėja gamintojų ir perdirbėjų bendradarbiavimas vertės grandinėje (PL). Dėl Europos žaliojo kurso kai kurios gamybos šakos, pavyzdžiui, statybų pramonė, perorientuoja savo verslą į labiau klimatui ir aplinkai nekenksmingus produktus (PL). Automobilių pramonė pradėjo perorientuoti gamybą į elektromobilių gamybą, todėl vertės grandinėje įvyko ryškiausias pokytis, sujungęs automobilių ir elektros akumuliatorių gamintojus (PL), taip pat tokių transporto priemonių energijos valdymo programinės įrangos tiekėjus. Reikėtų pripažinti pasaulinį šio pokyčio aspektą, nes akumuliatorius sudaro 1/3

elektromobilių vertės, o 72 % elektromobilių akumuliatorių pasaulinės rinkos dalies priklauso Kinijai. Kitas reiškinys - gamybos decentralizavimas, pastebimas pasauliniuose tinkluose, įsigyjančiuose specializuotus komponentus, siekiant padidinti tvarumą (MT). Apskritai EŽK poveikis yra įvairus, nes didelės įmonės yra geriau pasirengusios ir labiau pažengusios pritaikant savo strategijas nei, visų pirma, vietos MVĮ. Atsižvelgiant į žaliosios pertvarkos iššūkius ir sąnaudas, finansinės paskatos ir valstybės parama laikomos būtinomis.

Kol kas EŽK poveikis **transporto sektoriui** atrodo ribotas. Didžiausią susirūpinimą kelia *didelės elektrinių ir vandenilinių transporto priemonių sąnaudos* ir neegzistuojanti arba nepakankamai išvystyta įkrovimo infrastruktūra, kuriai reikalingos *didžiulės investicijos*. **Tolimojo krovinių vežimo srityje** kelių vežėjai tokių transporto priemonių nelaiko realia ar palyginama alternatyva vilkikams su vidaus degimo varikliais (PL, SK), o išlaidos, susijusios su netaršiomis transporto priemonėmis, kelia susirūpinimą dėl konkurencingumo praradimo ne ES vežėjų (pvz., Ukrainos) atžvilgiu (PL) arba dėl darbo vietų mažinimo (ES). Nors **geležinkelis** paprastai pripažįstamas ekologiškesne kelių transporto alternatyva, nepastebėta jokio pastebimo EŽK poveikio šiai transporto šakai (pvz. pavyzdžiui, krovinių vežimo perkėlimas iš kelių į geležinkelius). Tarp kliūčių reikia paminėti netinkamą transporto politiką ir reguliavimo aplinką (PL) arba dideles išlaidas, reikalingas varikliams pakeisti ar infrastruktūrai atnaujinti (SK). **Jūrų** transporto srityje susirūpinimą kelia tai, kad į Europos uostus įplaukiantiems laivams nustatytos su išmetamųjų teršalų kiekiu susijusios kompensacijos paveiks ES susisiekimą su likusiu pasauliu (MT). Priemonės, kurių imasi transporto sektoriaus įmonės, apima pristatymo maršrutų optimizavimą (ES), energijos vartojimo efektyvumo priemones sandėliuose (ES), investicijas į ekologiškesnius tiekėjus, kai galima pasiekti didesnį ekologinį poveikį (MT), investicijas į ekologiškesnius degalus (pvz., kruizinių laivų pramonė jūrų transporte), taip pat laivynų keitimą, kad jie būtų švaresni ir ekologiškai efektyvesni. Tai nebūtinai reiškia, kad reikia pereiti prie elektrinių transporto priemonių, bet prie naujų, mažiau taršių transporto priemonių. Šalyse, kuriose energijos rūšių derinyje dominuoja anglis (MK, PL), perėjimas prie elektrinių transporto priemonių dažnai kvestionuojamas kaip per ankstyvas ir duodantis priešingą rezultatą mažinant išmetamų ŠESD kiekį. **Viešojo transporto** parko elektrifikavimo procesas pastebimas didžiuosiuose miestuose, ypač jei jį remia atitinkama politika ir taisyklės (PL, PT, XS). Tačiau regioninio ir miesto transporto paslaugos nėra pakankamos, kad pakeistų asmeninius automobilius (pvz., MK, XS). Trūksta lėšų viešojo transporto paslaugoms plėsti (pvz., MK, XS; SK: regionuose), be to, nulinės taršos autobusai yra daug brangesni (PL, SK, XS) ir reikalauja investicijų į infrastruktūrą (SK), taip pat didesnio transporto parko, kad būtų teikiamos lygiavertės paslaugos (PL: pvz., elektrinių autobusų atveju miestuose). Be to, su transporto elektrifikavimu susiję nauji iššūkiai, kylantys dėl žaliosios pertvarkos: akumuliatorių, kurie yra pavojingos prekės, vežimas, panaudotų akumuliatorių tvarkymas, padidėjęs elektros energijos poreikis ir vieta įkrovimo infrastruktūrai.

EŽK politikos poveikis užimtumui ir darbo sąlygoms (darbo organizavimas, sveikata ir sauga)

Energetikos sektoriuje pranešama apie darbo vietų mažėjimą arba tikimasi, kad jų sumažės su iškastiniu kuru susijusiose šakose, ypač kasybos sektoriuje šalyse, kurios yra labai priklausomos nuo anglies (BG, MK, PL, XS), o didžiausi pokyčiai dar laukia. PT dėl masinių atleidimų naftos perdirbimo sektoriuje buvo prarasta 5000 tiesioginių ir netiesioginių darbo vietų, be to, stebimas užsakomųjų darbų skaičiaus didėjimas. Tam tikru mastu būtinas užimtumo mažinimas energetikos sektoriuje bus pasiektas planuojamu arba ankstyvu išėjimu į pensiją, kuris turėtų sušvelninti neigiamą poveikį (PL, XS). Užimtumas AEI sektoriuje didėja, tačiau neatsvers prarastų darbo vietų skaičiumi ar reikalingais įgūdžiais (pvz., PL). Naujų darbo vietų kūrimo perspektyvos taip pat susijusios su didelėmis investicijomis ir nuo jų priklauso, pavyzdžiui, elektros linijų statyba ir modernizavimas (PL), hidroenergetikos projektai (XS) arba branduolinė energetika (PL). Naujų įgūdžių paklausa susijusi su pertvarka prie švaresnio kuro (pvz., anglių ar naftos keitimo dujomis, iškastinio kuro keitimo AEI), taip pat su aplinkosaugos valdymu ir ataskaitų teikimu, galiausiai - su automatizavimu ir skaitmeninimu, o visa tai sukuria aukštesnio lygio įgūdžių paklausą ir dėl to žemos kvalifikacijos darbuotojai tampa labiausiai pažeidžiami pokyčių atžvilgiu. Galima tikėtis, kad taikant švaresnes technologijas DSS pagerės, tačiau, kita vertus, skaitmeninimas pakeis darbo organizavimą ir gali pareikalausiti naujų DSS priemonių.

Pramonėje būtina darbo vietų užtikrinimo sąlyga yra pelningumas, dėl kurio kyla grėsmė įmonių, dirbančių tokiose daug energijos naudojančiose pramonės šakose kaip metalurgija, išlikimui (pvz., PL). Dėl perėjimo nuo vidaus degimo variklių prie elektros variklių reikia 1/3 mažiau darbuotojų, o automobilių sektoriuje jau prasidėjo pirmieji atleidimai (PL). Nors dėl žaliosios pertvarkos kai kurios darbo vietos išnyksta, o kitos sukuriama, darbuotojų judumas tampa iššūkiu, ypač jei gamyba yra geografiškai koncentruota, o transporto infrastruktūra nepakankama (ES). MT darbuotojų nutekėjimas į „žaliuosius regionus“ pripažįstamas iššūkiu. Dėl perėjimo prie ekologijos ir skaitmeninių technologijų atsiranda aukštos kvalifikacijos darbuotojų poreikis (ES, XS, PL), įskaitant medžiagų inžinierius, aplinkosaugos technologijų ekspertus arba darbuotojus, turinčius sertifikatus dirbti su elektros įtampa (automobilių pramonės įmonėse) (PL). Personalo perkvalifikavimu ir kvalifikacijos kėlimu, siekiant prisitaikyti prie besikeičiančių poreikių, dažnai rūpinasi pačios įmonės (PL, MK). Prie to prisideda darbo jėgos trūkumas ir reikiamų įgūdžių neprieinamumas rinkoje (nes profesinio mokymo sistema nepakankamai reaguoja į pramonės poreikius). Tarp naujų darbo organizavimo ypatybių yra tarpdisciplininės komandos (MT). Nauji DSS iššūkiai yra susiję su dirbtinio intelekto ir nuotolinio stebėjimo technologijomis (MT) ir naujais produktais (kurių poveikis sveikatai dar nėra gerai ištirtas, pvz. naujos statybinės medžiagos). Žaliosios pertvarkos poveikis tirtoje šalių grupėje yra skirtingas, pavyzdžiui, nepastebėta jokių darbo sąlygų ar kvalifikacijos reikalavimų pokyčių PT.

Transporto sektoriuje nepranešta apie darbuotojų skaičiaus mažinimą, susijusį su žaliaja pertvarka, o MT užimtumas didėja. Tačiau susirūpinimą kelia tai, kad papildomas išlaidas (pvz., nulinės taršos automobilių parko) turės kompensuoti vartotojai (didesnės kainos) ir (arba)

darbuotojai (įšaldytas darbo užmokestis), nes klientai nėra jautrūs žaliams aspektams. Didelio poveikio įgūdžių poreikiams nepastebėta, pokyčiai buvo evoliucinio pobūdžio (PL), tačiau ES prognozuojamas tam tikras padidėjęs perkvalifikavimo ir kvalifikacijos kėlimo poreikis. Poveikio darbo organizavimui nepastebėta, tačiau įkrovimo laiką (elektrinių transporto priemonių atveju) gali reikėti aiškiai pripažinti darbo laiku. Nors naujesnės ir saugesnės transporto priemonės turėtų pagerinti DSS, elektrinių transporto priemonių akumulatoriai kelia savaiminio užsidegimo pavojų.

Tarpsektorinės darbuotojų apklausos išvados

Veikla, kuria remiasi žalioji pertvarka įmonių lygmeniu

Apklausos dalyvių dažniausiai nurodoma veikla, kurios imasi įmonės, yra *efektyvumo priemonės*, susijusios su medžiagų ir energijos naudojimu, po jų seka *AEI* naudojimas ir *žiedinės ekonomikos priemonės*, taip pat veikla, susijusi su *verslo modelio, darbo organizavimo ar technologinių procesų* keitimu siekiant mažos taršos (atitinkamai 41 %, 35 % ir 35 % nuorodų). Tačiau nė viena iš šių veiklų nepatenka į valstybių kandidačių geriausių rezultatų trejetuką: MK ir XS, kur dauguma nuorodų buvo susijusios su aplinkosaugos planais, ekologiškais viešaisiais pirkimais arba (XS) *darbuotojų mokymu apie ekologišką elgesį darbo vietoje*. PL išsiskiria tuo, kad dažniausiai nurodoma veikla (58 % nurodymų) yra į mažo anglies dvideginio kiekio technologijų naudojimą orientuoti *pokyčiai arba verslo profilio išplėtimas*, o tai galima paaiškinti tuo, kad čia dominuoja respondentai iš energetikos sektoriaus, kuris tradiciškai rėmėsi anglimis, o dabar persiorientuoja į AEI.

MK stebėtinai didelė dalis respondentų (59 %) pripažino, kad *neturi pakankamai žinių* apie su žaliaja pertvarka susijusią veiklą savo įmonėse, ir tiek pat respondentų negirdėjo apie jokią tokią veiklą (palyginti su vis dar dideliais visų apklausos dalyvių vidurkiais (atitinkamai 28 % ir 20 %). Priešingai, tokius teiginius pateikė tik 12 % ir 5 % IS respondentų, po jų sekė SK: kiekvienu atveju 13 % nuorodų.

Žaliosios pertvarkos poveikis užimtumui ir darbo sąlygoms

5 klausimas *Darbo vietų transformaciją ir naujų pareigybių sukūrimą* dėl žaliosios pertvarkos pastebėjo atitinkamai 20 % ir 19 % apklausos respondentų. Iš viso 18 % respondentų nurodė, kad *į pensiją išėję darbuotojai nebuvo pakeisti. Naujų pareigybių* sukūrimą (pvz., dėl profilio pakeitimo ar verslo plėtros) savo įmonėse dažniausiai pastebėjo darbuotojai iš IS (40 % nurodymų). Apie darbo vietų panaikinimą iš viso nurodė 26 respondentai, t. y. 10 % apklausos dalyvių.²

Respondentai, kurie žinojo apie savo įmonių veiklą, susijusią su žaliaja pertvarka (n=209), dažniausiai nurodė, kad pastaroji nepakeitė darbo organizavimo (55 % šios grupės nurodymų) ar darbo sąlygų (71 %) jų darbo vietose. Net 24 % nurodė, kad sąlygos *pagrėžė*. Visose apklaustose

² Procentai apskaičiuoti pagal bendrą tyrimo respondentų skaičių (261). Tačiau atkreipkite dėmesį, kad 20 proc. apklausos respondentų, pasirinkusių teiginį "Negirdėjau apie jokią įmonės, kurioje dirbu, vykdomą veiklą žaliosios pertvarkos tikslais", neatsakė į klausimus apie žaliosios pertvarkos poveikį jų įmonei.

šalyse apie darbo sąlygų pablogėjimą pranešta tik pavieniais atvejais (9 nurodymai iš 209 visų; 0-2 kiekvienoje šalyje).

Darbuotojų nuomonė, lūkesčiai ir poreikiai tiriamose šalyse (apklausos rezultatai)

Žaliosios pertvarkos suvokimas ir pačių respondentų darbo vietų perspektyvos

Dauguma respondentų (76 %) mano, kad dėl žaliosios pertvarkos *pagerės aplinka ir žmonių sveikata*. Net 63 % respondentų sutinka, kad žaliosios technologijos padidins *jų šalies ekonomikos konkurencingumą*. Mažiau optimizmo pastebėta dėl nacionalinės energetinės nepriklausomybės ir saugumo padidėjimo dėl perėjimo nuo iškastinio kuro prie AEI: nors iš viso taip mano 57 % respondentų, šis įsitikinimas vyravo (78 %-71 % nurodymų) tik tarp keturių šalių (MT, XS, SK ir ES) respondentų. Mažiausiai optimistiškai respondentai vertino teigiamą darbo vietų balansą kaip galimą būsimą perėjimo prie ekologiškų išteklių poveikį, dauguma (55 %) juo netikėjo. Netikinčiųjų aiškiai vyravo tarp respondentų iš BG*, SK, PL, MK ir PT* (nuo 92 % iki 67 %). Kita vertus, tarp ES, LT* ir XS respondentų šiuo požiūriu dominavo optimistai (77 %-56 %).

Žaliųjų pertvarką 72 % apklausos dalyvių laikė svarbia jų įmonių ateičiai. Ji įvertinta prasčiau nei energijos kainos (80 % nurodymų) ir skaitmeninė pertvarka (74 %) ir geriau nei *žaliavų prieinamumo apribojimai*. Didžioji dauguma apklausos dalyvių (iš viso 70 %) manė, kad įmonė, kurioje jie dirba, atlieka svarbų vaidmenį regione, kuriame jie gyvena, ekonomikoje, o 72 % taip vertino savo sektorių.

Labiausiai paplitęs susirūpinimas buvo tas, kad regionai, priklausomi nuo energijai imlių pramonės šakų, nesugebės susitvarkyti *be vyriausybės pagalbos* (iš viso 74 %). Du trečdaliai respondentų baiminosi, kad dėl žaliosios pertvarkos *padidės pragyvenimo išlaidos*, ir panaši dalis (65 %), kad priemonės, skirtos padėti darbuotojams perėjimo procese, *bus pavėluotos arba netinkamai parengtos*. Daugiau nei pusė (56 %) respondentų baiminosi, kad dėl ekologiškų ES standartų sumažės *Europos ekonomikos konkurencingumas*. Be BG* (83-100 %), santykinai didelį susirūpinimą **visais keturiais** aspektais kelia SK (77-84 %), PL (52-79 %) ir MK (53-78 %). Priešingai, dauguma LT*, MT ir XS respondentų nepritarė susirūpinimui dėl ES konkurencingumo praradimo, o LT* ir IS - dėl paramos priemonių vėlavimo arba netinkamo parengimo.

Lūkesčiai dėl teisingos pertvarkos

Apklausos respondentų buvo klausama, kiek konkrečios priemonės leistų užtikrinti teisingą pertvarką, ir tai jie vertino skalėje nuo 1 iki 5. Kiekvieną priemonę 4 arba 5 balais įvertino ne mažiau kaip 50 % respondentų (žr. 8 lentelę). Apklausos balų vidurkis svyravo nuo aukščiausio 3,59 (*socialinės apsaugos priemonės*) iki žemiausio 3,35 (*bendrai finansuojamas įdarbinimas pas naujus darbdavius*). Daugeliu atvejų balai išliko nuo 3 iki 4, o tai rodo vidutinį arba didelį indėlį į teisingą pertvarką.

8 lentelė. Pasirinktų priemonių svarba teisingai pertvarkai užtikrinti - apklausos balų vidurkis

Žalioji pertvarka turės ypatingą poveikį tam tikriems sektoriams ir socialinėms grupėms. Kiek, jūsų manymu, toliau nurodytomis priemonėmis bus sudarytos sąlygos teisingai pertvarkai?										
5 labai didelė dalimi / 4 didelė dalimi / 3 vidutiniškai / 2 nedidelė dalimi / 1 nereikšminga dalimi										
Priemonės	BG	ES	LT*	MK	MT	PL	PT*	SK	XS	Visi
Remti energijai imlių pramonės šakų darbuotojus, kad jie keltų arba keistų savo kvalifikaciją, kad išsaugotų savo darbo vieta.	3,83	3,64	2,67	3,81	3,13	3,62	3,75	4,06	3,41	3,57
Bendras darbuotojų, atleistų iš darbo dėl žaliosios pertvarkos, užimtumo finansavimas su naujais darbdaviais.	3,17	3,43	2,89	3,31	2,93	3,71	3,25	3,77	3,03	3,35
Parama energijai imlių pramonės šakų įmonėms, kad jos pakeistų savo veiklą į mažai teršalų išmetančias įmones	3,50	3,76	2,61	3,66	3,17	3,62	3,25	3,94	3,19	3,49
Darbuotojų ir jų organizacijų įtraukimas į žaliosios pertvarkos planavimo ir įgyvendinimo procesą	3,75	3,67	2,94	3,78	3,53	3,58	3,67	3,35	3,41	3,53
Naujų žaliųjų (aplinką ir klimatą tausojančių) darbo vietų, kurios pakeis darbo vietas energijai imliose pramonės šakose, kūrimas	2,83	3,62	2,89	3,84	3,40	3,63	3,75	3,35	3,25	3,47
Pramonės ekonomikos įvairinimas regionuose, kuriuose anksčiau dominavo iškastiniu kuru grindžiamos pramonės šakos.	3,08	3,74	2,83	3,75	3,23	3,67	3,75	3,65	3,28	3,51
Darbuotojų, dirbančių įmonėse, patiriančiose neigiamą pertvarkos poveikį, socialinė apsauga (ankstyvas išėjimas į pensiją / mokamos atostogos prieš išeinant į pensiją, išėtinė išmoka)	3,42	3,40	2,89	4,19	3,37	3,87	3,75	3,61	3,41	3,59
Ekonomiškai nepalankioje padėtyje esančių asmenų finansinė apsauga nuo energijos sąnaudų	3,50	3,38	2,56	3,97	3,47	3,96	3,67	3,10	3,50	3,52

Darbuotojams teikiamos su pertvarka susijusios paramos formos

Respondentų, kurių įmonėse dėl žaliosios pertvarkos buvo prarasta darbo vietų (n=26; 0-8 kiekvienoje šalyje), buvo klausama, kokios paramos formos buvo prieinamos darbo netekusiems darbuotojams. Išvardintas paramos formas (*perkėlimas į kitą darbą įmonėje, darbdavio teikiama pagalba ieškant darbo už įmonės ribų; teisė į ankstyvą išėjimą į pensiją ir (arba) priešpensinį išėjimą į mokamas atostogas, vienkartinę išėtinę kompensaciją, kitą apsaugą; specialios vietos, regioninės ar nacionalinės valdžios institucijų teikiamos programos*) nurodė nuo 3 iki 10 respondentų.

Darbuotojų įgūdžių peržiūra ir tobulinimas

Tarp respondentų, žinančių apie savo įmonių veiklą, susijusią su žaliaja pertvarka (n=209), tik 30 % nurodė, kad jų darbdavys *peržiūrėjo darbuotojų kvalifikaciją ir įgūdžius*, susijusius su žaliaja

pertvarka (apie 1/5 nežinojo, ar tokia veikla buvo vykdoma). Dažniau darbdaviai darbuotojams teikė *kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo* paslaugas (atitinkamai 39 % ir 41 % nurodymų). Daugeliu atvejų tokia *kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo* veikla apėmė skaitmeninių įgūdžių tobulinimą (atitinkamai 74 % ir 83 %).

Savo padėties suvokimas: informuotumas ir karjeros perspektyvos

Dauguma apklausos respondentų mano, kad jie nėra pakankamai informuoti apie: 1) savo *įmonės planus, kurie gali turėti įtakos darbuotojams* (62 %), 2) *klimato politikos poveikį jų sektoriaus darbo rinkai* (57 %) ir 3) *būdus, kaip sumažinti savo įmonės poveikį klimatui ir aplinkai*. Tik tarp IS respondentų (dėl trijų informacijos rūšių) ir tarp SK respondentų (dėl dviejų paskutiniųjų rūšių) vyravo tie, kurie buvo pakankamai informuoti (jų pačių suvokimu), palyginti su tais, kurie nebuvo informuoti. Didžiausia nepakankamai informuotų respondentų dalis (nuo 84 % iki 69 %) nustatyta tarp MK ir PL respondentų.

Apklausos dalyvių, kurie manė, kad žalioji pertvarka gali kelti grėsmę jų darbo vietoms, buvo 41 % Ši dalis buvo daug didesnė BG (75 %), MK (63 %) ir PL (62 %) atveju. Net 72 % apklausos dalyvių manė, kad jų įgūdžiai yra naudingi ne dabartiniame sektoriuje, ir net panaši dalis (74 %) buvo pasirengę kelti kvalifikaciją arba persikvalifikuoti, jei to prireiktų norint išsaugoti darbo vietą. Tačiau mažiau jų buvo pasirengę pereiti į kitą sektorių (61 %), o ne daugiau kaip pusė svarstytų galimybę įsidarbinti už dabartinės gyvenamosios vietos ribų, jei negalėtų rasti darbo netoliese. Mobilumo barjeras atrodė didžiausias BG* ir MK (atitinkamai tik 25 % ir 28 % respondentų, galinčių persikelti), o mažiausias - MT (60 %) ir SK (55 %).

Socialiniai partneriai ir žalioji pertvarka

Socialinių partnerių požiūris į žaliąją pertvarką

Nors tirtų šalių socialiniai partneriai apskritai mano, kad žalioji pertvarka yra neišvengiama ir būtina, jie dažnai kritiškai vertina **metodus, taikomus** jos tikslams pasiekti, o kartais skeptiškai (ar net su nepasitikėjimu) vertina **motyvaciją ir interesus**, kuriais grindžiamos taikomos priemonės, deklaruojamus priimtos politikos rezultatus ir, svarbiausia, **naudos ir sąnaudų pasiskirstymą** ne tik visuomenėje, bet ir tarp šalių. PF pritarimo žaliajai pertvarkai sąlyga yra ta, kad ji būtų teisinga (BG, LT), nebūtų įgyvendinama darbuotojų sąskaita (PL) ir nesukeltų ekonominių sukrėtimų šalims ar regionams (BG).

Visų pirma socialiniai partneriai:

- tam tikrais aspektais EŽK priemonės vertina kaip neatitinkančias jos tikslų, nes neatrodo, kad į politikos priemonių paketą būtų įtrauktos (tinkamai informuotos ir iš anksto numatytos) priemonės, skirtos naujoms problemoms, kurias sukelia taikomos priemonės (pvz., svarbiausių žaliavų naudojimas, panaudotų elektromobilių akumuliatorių tvarkymas ir t. t.) (PL - PF, EMP)

- kritiškai vertina verslo ir valdžios institucijų veiksmus, nes jie nesprendžia planetos problemų (PT, MT - PF)
- yra susirūpinę dėl pertvarkos tempo, kuris turėtų būti koreguojamas siekiant sumažinti neigiamą pertvarkos poveikį darbo jėgai. Tai ypač pasakytina apie šalis, kuriose žalioji pertvarka yra didžiausias iššūkis, t. y. šalis, kurios yra labai priklausomos nuo anglies energijos, kuriose didelis užimtumo lygis iškastiniu kuru pagrįstuose sektoriuose arba kuriose yra didelė dalis pramonės šakų, kurioms pertvarka daro didžiausią poveikį (energijai imlios pramonės šakos, automobilių pramonė) (PL, BG, MK, SK). Transporto sektorius EMP (SK) raginamas imtis lėtesnių pokyčių ir numatyti labiau įgyvendinamus tikslus ir priemones, kurias būtų galima įgyvendinti trumpuoju laikotarpiu (SK - EMP)
- nerimauja dėl padidėjusios finansinės naštos, susijusios su žaliaja pertvarka (susijusios su būtinomis investicinėmis pastangomis), kuri turi įtakos įmonių konkurencingumui (PL, SK, ES) ir kelia riziką, kad pramonė gali būti išstumta už ES ribų (PL - PF, EMP), taip pat sukuria spaudimą mažinti darbo sąnaudas (PL, SK). Pramonės EMP mano, kad valstybės parama (pvz., mokesčių lengvatų forma) yra būtina (SK, XS).
- nerimauja dėl neigiamo pereinamojo laikotarpio poveikio ne tik PF veiklai, bet ir užimtumui, darbo sąlygoms (BG)
- nerimauja dėl neefektyvių viešųjų išlaidų ir reikalauja skaidrumo (PT - PF)
- atkreipia dėmesį į tai, kad reikia aiškių nacionalinių strategijų dėl žaliosios pertvarkos (BG, PL, SK)
- mano, kad EŽK priemonės turėtų būti pripažintos ir pritaikytos prie specifinių piečiausių ir rytinių ES dalių poreikių (PL - EMP, PF).

Socialinių partnerių įsitikinimus, susijusius su teisinga pertvarka, kuriuos atskleidė nuodugnai apklausa, galima apibendrinti taip. Kad **pertvarka būtų teisinga**, prioritetas turėtų būti teikiamas naujų darbo vietų kūrimui, o nacionalinės valdžios institucijos turėtų spręsti laiko ir geografinio atotrūkio tarp prarastų ir sukurtų darbo vietų problemą. Darbuotojams turėtų būti suteiktos kvalifikacijos kėlimo ar perkvalifikavimo galimybės, kad jie galėtų prisitaikyti prie žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos, o atleidimo iš darbo atveju - parama persikvalifikuojant ir ieškant naujo darbo arba socialinė apsauga. Švietimo sistemos turėtų būti pritaikytos taip, kad atitiktų kintančius įgūdžių poreikius. Žalioji pertvarka turėtų būti grindžiama įtraukiu dialogu. Darbuotojai turėtų būti įtraukiami į planavimą ir įgyvendinimą ir iš anksto informuojami apie įmonės lygmeniu planuojamus pokyčius.

Socialinių partnerių veikla tiriamose šalyse

Sektorių lygmeniu socialiniai partneriai pranešė apie tokią su žaliaja pertvarka susijusią veiklą: politikos propagavimas, pasiūlymai ir rekomendacijos vyriausybei (LT), bendras propagavimas priemonių, skirtų sumažinti finansinę naštą daug energijos naudojančioms įmonėms (PL), ir dalyvavimas politikos ir reguliavimo sistemos kūrimo bei strateginiame planavime (ES, LT), o PF daugiausia dėmesio skyrė priemonėms, skirtoms apsaugoti užimtumą ir užtikrinti socialinę

apsaugą darbuotojams, kurie neteks darbo (ES, PL, LT, PT). PF taip pat aktyviai dalyvavo organizuojant diskusijas dėl politikos įgyvendinimo, kuriose dalyvavo kitos suinteresuotosios šalys (PT), informuotumo didinimo kampanijas (PT, LT) ir švietimo veiklą (PT, MK). PF ir darbdavių organizacijos taip pat dalyvavo tinklų kūrimo veikloje atitinkamoje aplinkoje (tarp PF, pvz., MK, ir tarp įmonių, pvz., SK), skatino inovacijas ir technologijų plėtrą, kad sumažintų sąnaudas ir padidintų efektyvumą, taip pat atsakomybę už aplinką (ES, LT).

Kaip paaiškėjo atlikus darbuotojų apklausą, dažniausia darbuotojų organizacijų veikla **įmonės lygmeniu** (įmonėse, kuriose veikė profesinės sąjungos ar darbo tarybos, n=220) *buvo prašymas, kad vadovybė pateiktų informaciją apie įmonės planus ir ateitį, susijusią su žaliaja pertvarka* (34 % nurodymų). Darbuotojų organizacijos taip pat teikė pasiūlymus, kaip apsaugoti darbuotojų interesus žaliosios pertvarkos laikotarpio metu (26 % nurodymų). Trečia gana populiori veikla buvo informacijos apie žaliąją pertvarką sklaida tarp darbuotojų (24 % nurodymų visoje imtyje). Rečiau buvo pastebėtos pačių darbuotojų organizacijų iniciatyvos, kuriomis siekiama mažinti įmonės poveikį aplinkai ir klimatui (iš viso 20 %), ir iniciatyvos, kuriomis siekiama apsaugoti vietos bendruomenių interesus (16%).

Kartu reikia pažymėti, kad daugiau nei 1/3 apklausos respondentų, dirbusių įmonėse, kuriose veikia profesinės sąjungos ar darbo tarybos, prisipažino neturintys pakankamai žinių apie darbuotojams atstovaujančių organizacijų veiklą jų įmonėse, o 22 %, kad darbuotojų organizacijos nevykdo jokios veiklos, susijusios su žaliaja pertvarka (palyginti su 45 % respondentų iš ES).

Socialinis dialogas ir kolektyvinės derybos teisingos pertvarkos kontekste

Socialinis dialogas tiriamose šalyse

Socialiniame dialoge daugiausia dėmesio skiriama tokiems klausimams kaip darbo užmokestis, darbo sąlygos ir darbuotojų socialinė apsauga, ir šios temos išlieka svarbiausios, net jei jos sprendžiamos dėl klimato politikos poveikio. MT, kur sektorinis socialinis dialogas vyksta tik viešajame sektoriuje, taip pat aptariamos komunalinių paslaugų pajamos ir sąnaudos. Galbūt išskyrus ES, neatrodo, kad žaliaji pertvarka kaip tokia būtų tema, kuria būtų organizuojamas socialinis dialogas, net jei tokiose šalyse kaip SK ir LT ji aptariama sektorių lygmeniu. SK apklaustieji diskusijas strateginiais (politikos ir reguliavimo sistemos) klausimais įvertino kaip atviras. LT socialinis dialogas vyksta reguliariai, o PT, priešingai, sektoriaus lygmeniu jis įvardijamas kaip nereguliarus ir neefektyvus, įmonių lygmeniu - ribotas, o MK energetikos sektoriuje - kaip pasirinktinis (rengiamas su kai kuriomis PF).

Klausimai, kurie paprastai keliama ir dėl kurių deramasi žaliosios pertvarkos kontekste (ypač, bet ne tik, įmonių lygmeniu), yra darbo vietų užtikrinimas ir socialinė apsauga darbuotojams, kurie gali netekti darbo, taip pat kvalifikacijos kėlimas ir perkvalifikavimas, dalyvavimas priimančiais sprendimais dėl technologinių ir organizacinių priemonių, įskaitant DSS. Sektorių ir tarpsektorinių lygmeniu socialiniai partneriai taip pat kelia su žaliaja pertvarka susijusius klausimus, pavyzdžiui,

konkurencingumo arba aktyvesnio vyriausybės dalyvavimo ir finansavimo iš įvairių šaltinių efektyvumo (pvz., SK).

Tik 29 (11 %) apklaustų darbuotojų nurodė, kad jų įmonėje yra *bendras organas /* iniciatyvinis komitetas, sprendžiantis žaliosios pertvarkos klausimus, kuriame atstovaujama darbuotojams. Mažiau nei 1/4 visų respondentų nurodė, kad jų *darbdaviai su darbuotojais aptaria* tokius klausimus, kaip, pvz: (1) žaliosios pertvarkos poveikis darbuotojams (20 %), (2) būdai, kaip sumažinti neigiamą jos poveikį (23 %), (3) dabartinius ir būsimus įgūdžių poreikius, susijusius su žaliaja pertvarka (20 %), arba (4) mokymo programų, kuriomis darbuotojai rengiami su žaliaja pertvarka susijusiems pokyčiams, apimtį ir formas (tik 15 %).

Dauguma respondentų (59 % iš n=209) teigė, kad jų *darbdavys įtraukė darbuotojų atstovus į darbuotojų saugos ir sveikatos priemonių stebėseną ir (arba) priežiūrą bei pritaikymą* naujoms užduotims (pvz. dėl naujų technologijų diegimo, atliekų tvarkymo, medžiagų naudojimo regeneruojant ir perdirbant). Daugiau nei 1/5 pasirinko atsakymą „nežinau“.

Informavimo ir konsultavimosi procedūros tirtų šalių kolektyvinėse sutartyse

PT kolektyvinėse sutartyse nuostatų dėl informavimo ir konsultavimosi nėra, nes šiuos klausimus jau reglamentuoja teisės aktai (Darbo kodeksas). Kitose šalyse jų galima rasti kolektyvinėse sutartyse, pavyzdžiui, įmonės lygmens susitarimuose (įmonės lygmens: MK, XS, energetikos sektoriuje: PL - kai kuriose įmonės lygmens kolektyvinėse sutartyse, BG - sektorinėse kolektyvinėse sutartyse), tačiau paprastai jos nėra itin susijusios su žaliaja pertvarka. Išimtytys yra šios: LT, kur KS numatytos konkrečios informavimo ir konsultavimosi dėl pertvarkos, jos pažangos ir susijusių planų bei pokyčių procedūros, skaidri informacija apie žaliosios pertvarkos poveikį ir darbuotojų atstovų teisė dalyvauti priimant sprendimus dėl darbo sąlygų pertvarkos metu; ir IS, kur į cemento sektoriaus KS, susijusią su žaliaja pertvarka, įtraukta sąlyga dėl informavimo apie aplinką ir konsultavimosi siekiant sušvelninti klimato kaitą. Toje šalyje įsipareigojimai, susiję su informacija apie aplinką ir darbuotojų deleguotais atstovais, reglamentuojami karališkuoju dekretu.

Net 85 % apklausos respondentų nurodė, kad jų įmonių darbuotojams taikoma kolektyvinė sutartis. Apie nuostatų, susijusių su *informavimo ir konsultavimosi procedūromis*, buvimą nurodė 36 % šios grupės respondentų (n=222).

Kolektyvinių sutarčių nuostatos, kuriomis grindžiama teisinga pertvarka

Remiantis nacionalinių tyrėjų ataskaitomis, tirtose sektoriaus **KS nėra nuorodų į žaliają pertvarką ar tiesiog pertvarką**, išskyrus IS ir LT. Kai kuriose gali būti nuostatų, taikytinų įmonės restruktūrizavimo ar reorganizavimo atveju, kurios, priklausomai nuo konkrečių numatytų priemonių, gali didesniu ar mažesniu mastu remti teisingą pertvarką, net jei dėl jų buvo derėtasi gerokai prieš priimant Europos žaliąjį kursą arba jos nesusijusios su žaliaja pertvarka. Tokių nuostatų galima rasti PT, BG (energetikos sektoriaus KS), PL (energetikos sektoriaus įmonių lygmens KS) ir XS (įvairių sektorių viešųjų įmonių KS). Nustatytos tokios užimtumo užtikrinimo priemonės: perkėlimas

į kitą darbą, kvalifikacijos kėlimas, perkvalifikavimas, lankstus arba sutrumpintas darbo laikas, taip pat išeitinės išmokos atleidimo iš darbo atveju. MK KS nuostatos apsiriboja pagrindinėmis teisėmis ir pareigomis, nors jose taip pat minimas tęstinis mokymas.

Be to, PL po trišalių derybų buvo pasirašytos dvi socialinės sutartys, siekiant užtikrinti apsaugos priemones darbuotojams³ (1) akmens anglių kasybos sektoriaus darbuotojams (faktiškai taikomos tik valstybės kontroliuojamoms bendrovėms) ir (2) lignito kasybos ir akmens anglimi kūrenamos energijos gamybos sektoriaus darbuotojams, kurių darbo vietas turėjo paveikti pereinamasis laikotarpis. Pirmoji sutartis susijusi su laipsnišku akmens anglių gavybos nutraukimu, o kasyklų uždarymo grafikas yra jos dalis, antroji sutartis buvo susijusi su vyriausybės planu su anglimis susijusį turtą (lignito kasyklas, anglimi kūrenamas elektrines) iš valstybės kontroliuojamų energetikos grupių (kad jos galėtų lengviau gauti išorinį finansavimą žaliosioms investicijoms) perkelti į atskirą subjektą. Šis planas buvo sustabdytas dėl vyriausybės pasikeitimo (2023 m. gruodžio mėn.) ir dabar yra peržiūrimas.

Su **žaliaja pertvarka susijusių nuostatų** galima rasti LT KS, jos apima įsipareigojimus mažinti išmetamųjų teršalų kiekį diegiant naujas technologijas ir procesus ir mokyti darbuotojus aplinkosaugos klausimais ir praktika. Nuostatos, susijusios su darbo vietų saugumu ir išsaugojimu, gali apimti priemones, skatinančias kurti ekologiškas darbo vietas tvarios gamybos ir AEI srityje, taip pat nuostatas dėl mokymo ir kvalifikacijos kėlimo, kad būtų galima prisitaikyti prie technologijų ir darbo metodų pokyčių. Su žaliaja pertvarka susijusių KS galima rasti ES, pavyzdžiui, anksčiau minėtoje cemento sektoriaus KS. Šioje šalyje taip pat yra įmonių susitarimai, kuriais skatinama ekologiškai atsakinga praktika, o socialiniai partneriai tarpininkauja nustatant ir apdovanojant darbuotojus, įsipareigojusių laikytis tvarumo principų.

Kitose šalyse tokių nuostatų KS nenustatyta, juolab kad, pavyzdžiui, SK, profesinės sąjungos nereiškia reikalavimų dėl įmonių aplinkosauginio veiksmingumo, o daugiausia dėmesio skiria su užimtumu susijusiems klausimams. Žaliuosius įsipareigojimus galima rasti elgesio kodeksuose (kaip energetikos bendrovėje XS), o, pavyzdžiui, IS sutartyse ir subrangos sutartyse vis dažniau naudojamos žaliosios išlygos. Pastarojoje šalyje taip pat įgyvendinamos įvairios iniciatyvos, kuriomis siekiama skatinti tvarią darbuotojų praktiką. Įmonės, ypač pramonės sektoriuje, teikia informaciją ir gaires, susijusias su tarša ir energijos vartojimo efektyvumu darbo vietoje (pvz., PL). Įmonės taiko tam tikrą praktiką, kuria siekiama sumažinti poveikį klimatui ir aplinkai bei suteikti naudos darbuotojams, nors ji ir nėra paremta KS nuostatomis. Pavyzdžiai: taupaus vairavimo motyvacijos sistemos kelių transporte, kurios dėl ekonominių priežasčių taikomos jau daugelį metų (PL), arba darbdavio teikiamos kolektyvinio transporto paslaugos darbuotojams kai kuriose įmonėse (PL).

Darbuotojų apklausoje nuostatas, susijusias su žaliaja pertvarka, dėl 1) *darbo sąlygų*, 2) *mokymo, kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo* ir 3) *įdarbinimo garantijų* nurodė atitinkamai 43

³ Pavyzdžiui, perkėlimas į kitą darbą, priešpensinės apmokamos atostogos, išeitinės išmokos ir perkvalifikavimas.

%, 27 % ir 22 % respondentų (n=222). Dauguma respondentų (55 %) mano, kad KS nuostatos turėtų būti papildytos žaliosios pertvarkos nuostatomis.

Išvados – apmąstymai apie būsimą socialinio dialogo dėl žaliosios pertvarkos modelį

Pagrindinės išvados

EŽK politika daro poveikį visiems trims sektoriams, ypač energetikos sektoriui, energijai imlioms ir automobilių pramonės šakoms, o transporto sektoriui poveikis kol kas palyginti nedidelis. Tai, ar įmonės imasi ekologiškos veiklos veiksmų, daugiausia priklauso nuo jų ekonominės padėties ir galimybių. Atitinkami įmonių strategijų pokyčiai ypač pastebimi didesnėse įmonėse, palyginti su MVĮ. Šalių kandidačių (MK ir XS) įmonės, palyginti su tirtų valstybių narių įmonėmis, mažiau pažengusios taikant ekologiškos veiklos priemones.

Nors su žaliaja pertvarka susijęs darbuotojų skaičiaus mažinimas jau įvyko, ypač su iškastiniu kuru susijusiose šakose, tačiau dar laukiama, kokį didelį poveikį užimtumui padarys šalys, kurių energijos tiekimas labai priklauso nuo anglies (PL, BG, MK, XS). Visose tiriamose šalyse kuriamos naujos darbo vietos, tačiau tikėtina, kad jos nekompensuos prarastų darbo vietų skaičiumi, reikalingų įgūdžių lygiu, geografine padėtimi ir laiku. Tikimasi, kad dėl dvigubos žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos, ypač energetikos ir pramonės sektoriuose, didės kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo poreikis, o tai taps iššūkiu tiek įmonėms, tiek profesinio mokymo sistemoms. Atrodo, kad žalioji pertvarka daro teigiamą poveikį darbo sąlygoms arba nedaro jokie poveikio, tačiau kartu atsirado naujų profesinės rizikos veiksnių (pavyzdžiui, susijusių su skaitmeninimu arba naujų medžiagų naudojimu).

Socialinį dialogą, kolektyvines derybas ir profesinių sąjungų veiklą organizuojančios temos yra užimtumas, darbo užmokestis, darbo sąlygos ir socialinės apsaugos priemonės, o ne pati žalioji pertvarka. Nagrinėtose šalyse KS paprastai nėra nuostatų, konkrečiai susijusių su teisinga žaliaja pertvarka ar klimato kaitos švelninimo priemonėmis, išskyrus LT ir ES. Lenkijoje sektoriaus lygmeniu buvo pasirašytos dvi trišalės socialinės sutartys, kuriomis siekta užtikrinti apsaugos priemones anglies kasybos ir akmens anglimi kūrenamos energetikos darbuotojams, kurių darbo vietas turėjo paveikti pertvarka. Daugumoje tirtų šalių socialinis dialogas buvo įvertintas kaip silpnas arba nepakankamas.

Būsimas žaliajo socialinio dialogo modelis

- Kad socialinis dialogas būtų veiksmingas užtikrinant teisingą žaliąją pertvarką, labai svarbus **trišalis** bendradarbiavimas. Keliose šalyse (PL, SK, BG, MK) išsakyta nacionalinių valdžios institucijų vadovybės poreikis kuriant **išsamią** žaliosios pertvarkos **viziją ir strategiją, palaikant dialogą** su socialiniais partneriais ir kitomis suinteresuotosiomis šalimis, taip pat koordinuojant pertvarkos procesą (kaip, pavyzdžiui, ES). Ji reikalinga ilgalaikiam planavimui, kaip stabilus orientyras išsamioms politikos priemonėms ir verslo sprendimams, taip pat

neigiamam socialiniam poveikiui numatyti, įvertinti ir sušvelninti, ir galiausiai - veiksmingai paskirstyti ir skaidriai valdyti ribotus viešuosius išteklius.

- Atsižvelgiant į žaliosios pertvarkos iššūkius ir galimybes, socialiniame dialoge ir kolektyvinėse derybose daugiausia **dėmesio** turėtų būti skiriama tokiems klausimams kaip mokymas ir karjeros vystymas, socialinė apsauga ir darbo sąlygų gerinimas, taip pat naujų ekologiškų darbo vietų kūrimas.
- Socialinio dialogo ir kolektyvinių derybų įmonių lygmeniu taikymo sritis turėtų būti išplėsta, kad apimtų galimas priemones, kuriomis geresni įmonių aplinkosaugos ir (arba) klimato rodikliai būtų susiejami su nauda darbuotojams (pavyzdžiui, ekologiško vairavimo motyvacijos sistemos transporte).
- Siekiant užtikrinti skaidrumą, darbuotojai turėtų būti **informuojami** apie numatomą su žaliaja pertvarka susijusių priemonių poveikį, galimybes, taip pat nuolat informuojami apie pažangą ir faktinį poveikį.
- Žaliasis socialinis dialogas turėtų suteikti galimybę surengti **nedogmatišką, faktais pagrįstą diskusiją**, kurioje būtų aptariami įvairūs siūlomų ar įgyvendinamų dekarbonizacijos metodų aspektai, atvirai sprendžiamos visos abejonės ar galimos problemos ir neatmetama galimybė peržiūrėti priimtas priemones.
- Europos lygmeniu reikia pripažinti skirtingus **nacionalinius kontekstus** ir koreguoti EŽK priemonių įgyvendinimą, kad EŽK vadovaujamos pertvarkos prie anglies dvideginio sąnaudos ir nauda būtų teisingai paskirstytos tarp šalių.

Nuorodos:

Eurofound (2022), Žengiant koja kojn su laiku: Naujos kolektyvinių derybų praktikos ir nuostatos, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas

Eurofound (2023), Pagrindinių darbo santykių ir pramoninės demokratijos aspektų vertinimas (2023 m. atnaujinimas), Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas
<https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2023-12/ef23008en.pdf>

Europos žaliasis kursas COM/2019/640 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>

Interneto svetainės

Europos Komisija https://commission.europa.eu/index_en

TARPTAUTINĖ ENERGETIKOS AGENTŪRA (TEA) <https://www.iea.org/countries>

EBPO kolektyvinių derybų svetainė <https://www.oecd.org/employment/collective-bargaining.htm>

Fast forwarding the green transition in just and socially responsible way – cases of industry, energy and transport sectors

- This copy is free -

Finansuojama Europos Sąjungos. Tačiau nuomonės ir pažiūros išreikštos yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos Komisijos požiūrį. Nei Europos Sąjunga, nei finansavimo institucija negali būti laikomos atsakingomis už jas.

Co-funded by
the European Union